

RECUPERACIÓ DEL LLEGAT DOCUMENTAL I PERSONAL DE L'ENGINYER MIRA

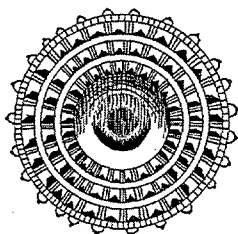
Josep CANDELA I QUESADA
Universitat d'Alacant

1. BREU RESSENYA DE QUI FOU L'ENGINYER MIRA I DE LA SEUA OBRA

Moltes són les persones que, en arribar el bon temps, el dilluns de Pasqua i el de Sant Vicent tenen el costum de celebrar una de les festes més nostres anant a berenar a les pinedes de Guardamar i La Marina. Jo recorde com, dels anys cinquanta als setanta, venien a Guardamar autobusos dels pobles de l'interior de la Vega Baixa i de Santa Pola amb gent a passar el dia. Els crevillentins i elxans anaven a La Marina i a El Pinet, i també es deixava caure bona part per Guardamar. D'aqueixes persones, moltes, possiblement sols les més majors, tinguen una idea de qui va dirigir la plantació i va convertir les sorres amenaçadores en aquest paratge que ara tenim. Les més joves, pot ser que no coneguen ni qui ho féu ni per què es van plantar els pins.

El personatge de qui parlem és Francisco Mira i Botella, que fou l'enginyer encarregat de planificar la fixació de les dunes de Guardamar i Elx. Fill de la comarca, va nàixer a Asp, el 15 d'octubre de 1863, i passà la seua infantesa i joventut a El Fondó de les Neus. Cursà la carrera d'enginyeria forestal a Madrid i la seua vida professional està lligada a la seua terra. Va arribar a ser Inspector General de Boscos i membre del Consell del cos d'Enginyers Forestals. Però l'obra que l'ha fet conegut en els cercles de l'enginyeria forestal la va fer abans, quan estava destinat a la Divisió hidrologicoforestal del riu Segura (i organismes semblants que amb diversos noms es van crear i desfer com a conseqüència de decisions administratives, però que hi incloïen quasi sempre la conca del Segura i d'Alacant), en la qual va ocupar diversos càrrecs.

Les dues obres més conegudes van ser la ja esmentada pineda de Guardamar-La Marina i la repoblació del mont Benacantil d'Alacant.

Ambdues foren considerades mereixedores d'elogis administratius i tècnics i són posades, especialment la primera, com a exemple de ben fer tècnic, tenint en compte les especials dificultats que presentaven.

A més, també va treballar junt amb altres professionals de la terra. Un d'ells, Nicasio Mira, cosí seu i al qual va recomanar per fer la repoblació d'un altre dels nostres paratges: la serra de Crevillent.

Si la significació tècnica és gran, no ho és menys l'afectiva, si més no pel que toca al poble de Guardamar. Qualsevol persona que hi vinga podrà veure que el nom de l'Enginyer Mira està pertot arreu i hi compta amb diversos monuments dedicats i, fins i tot, un carrer amb el seu nom. No és per a menys. Una bona part de l'activitat turística, que és la principal font d'ingressos monetaris al poble, és deguda a l'atractiu que presenta la massa forestal de la pineda, i es compleix, així, un dels propòsits de la plantació, que el mateix Francisco Mira deixa clar com una eixida futura per al poble de Guardamar en el llibret publicat l'any 1929, on fa la divulgació de l'obra repobladora.

2. QUÈ TENÍEM D'ELL FINS FA DOS ANYS

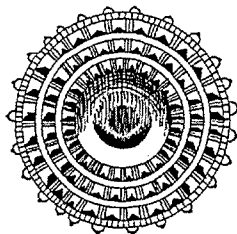
Però, curiosament, tot i que Francisco Mira ha estat una figura de màxima rellevància per al poble, no hi havia quasi res recopilat de la seua vida professional ni personal. Una part dels documents relatius al procés de la repoblació quedà, probablement, en l'última casa on va viure a Guardamar, ja que d'allí se n'han recuperat uns pocs, dos lligalls, gràcies a José García Amorós, abans que enderrocaren la casa. A les dependències municipals i a la casa on va viure inicialment també n'hi havia alguna cosa. Part d'aquest material ha estat recuperat i guardat per l'arqueòleg i responsable del patrimoni artístic de Guardamar, Antonio García Menárguez.

Tot el que hi havia consistia en:

- Càmera fotogràfica.
- Còpies de les primeres plaques que va usar per a les fotografies.
- Alguns exemplars de la publicació que va fer l'any 1929.
- Un àlbum amb fotografies que recollien la història de la repoblació.
- Dos lligalls rescatats de la brossa.
- Algun retall de periòdics de l'època on es glossava la tasca feta.
- Un plànol a escala 1:10.000 de la zona que s'havia de repoblar.
- Algunes cartes de Ricardo Codorniu.
- Algunes eines de topografia.

A més, comptàvem amb el patrimoni immobiliari (la casa on va viure en una primera època) i el patrimoni associat a la tasca de repoblació (casa forestal, pous, camins, bancs de pedra, viviers...).

L'any 2001, en què es va commemorar el centenari de la repoblació, es va batejar l'esmentada casa amb el nom de Casa Museu Enginyer Mira. Suppose que la intenció, almenys sobre el paper, seria convertir-la en el lloc on estiguera recopilat, ordenat i exposat tot el seu material, informació, documents i biografia. Mai no va haver-hi res, a excepció de la càmera fotogràfica i del plànol de les dunes i el poble.

3. COM VA COMENÇAR I QUINS PASSOS S'HAN DONAT PER A LA RECUPERACIÓ DEL LLEGAT

Ens correspon a dos membres de l'IECBV la satisfacció d'encetar la recerca del seu patrimoni.

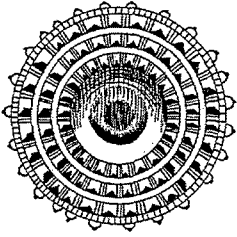
Pels dies de Pasqua de l'any 2004 estàvem Maria Jesús Navarro, José Francisco Girona i jo treballant en un article sobre el paisatge que s'havia de publicar a LA REL·LA. En una de les converses que sempre ixen enmig del treball, per a descansar una mica, però en les quals inevitablement seguim parlant-ne, comentant el paisatge singular de la pineda de Guardamar i La Marina, vaig nomenar l'enginyer Mira. Maria Jesús es quedà pensant uns segons i digué que al seu poble, El Fondó de les Neus, havia viscut una persona amb aquest nom, que era enginyer, i que encara quedaven descendents seus (dues nebodes).

Primera entrevista amb els familiars de Francisco Mira.

D'esquerra a dreta, Maria Jesús Navarro, María Carmen Bonmatí, Jone, María Dolores Mira, Trinidad Alemán.

La primera tasca, doncs, estava clara. No fou fins que acabà l'estiu quan poguérem parlar per telèfon amb María Carmen Bonmatí, neboda-

neta de Francisco Mira i copropietària de la casa on visqué l'enginyer. Ens digué que no tenia inconvenient que miràrem quines coses podríem trobar d'interés, però en breu temps, ja que la casa estava en procés de venda. La primera entrevista fou el dia 6-9-2004 a la casa. Hi assistirem, a més de qui escriu, Maria Jesús Navarro, la meua esposa, Trinidad Alemán, les nebodes de Francisco Mira, María Carmen, María Dolores i una nebodeta d'aquesta, Jone. Quan vérem la construcció, la decoració i l'estil, a més del contingut en documents i objectes, pensàrem que calia conservar-la com un conjunt de valor per al poble d'El Fondó, per la història i també com un atractiu per al naixent turisme d'interior. A partir d'aquest moment, vam ajuntar els esforços, la família i nosaltres, per protegir el que consideràvem que era patrimoni cultural del poble.

L'única possibilitat era tornar-se enrere en el procés de venda, car no estava el contracte formalitzat, i comprar-la als propietaris. Per a açò, calia un capital que hauria d'aportar l'ajuntament, atés que la casa es quedaria com a patrimoni municipal. Havíem de parlar amb l'alcalde d'El Fondó.

Mentrestant, vaig fer unes fotografies de la casa i del mobiliari i les vaig presentar al regidor de Cultura de l'Ajuntament de Guardamar, Francesc Aracil. Només veure-les i en dir-li jo les possibilitats que havia de recuperar part del patrimoni de l'enginyer Mira, la seua resposta fou que havíem d'actuar immediatament per evitar la pèrdua d'aquest llegat cultural. Fins i tot es plantejà la possibilitat d'adquirir l'immoble del Fondó conjuntament amb l'ajuntament d'aquell poble, per tal de fer-ne més barata la compra. Ell mateix visità la casa i parlà amb María Carmen sobre la possibilitat de venda d'una part del mobiliari a l'Ajuntament de Guardamar.

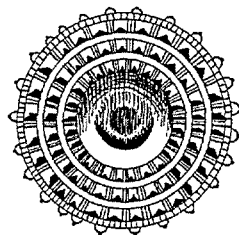
La decepció arribà quan vam parlar Maria Jesús, Francesc Aracil i jo amb l'alcalde d'El Fondó i aquest no va manifestar cap entusiasme per la idea de comprar la casa, tot i que Francesc, en nom de l'Ajuntament de Guardamar, es comprometia a participar per tal que no fora tanta despesa per al Fondó. Al cap i a la fi, no va poder-se fer l'adquisició de l'immoble.

El patrimoni documental i alguns objectes personals foren cedits pels propietaris a l'Ajuntament de Guardamar, amb la condició que hi haguera una exposició permanent en un museu i estiguera accessible per als estudiosos i investigadors. Altres objectes, com part del mobiliari, foren comprats per l'Ajuntament.

Mentre tot açò ocorria, i també després, vam fer un treball preliminar d'inventariat de tot el material d'interés per a, més tard i amb tranquil·litat, anar estudiant-lo.

La primera part del treball, i la més urgent, tenint en compte que la casa estava quasi venuda i en calia traure prompte tota la documentació

i material, era fer l'inventari. Aquesta tasca s'allargà massa, puix els tràmits de compravenda anaven més lentament del que es pensava, i, a més, anaven eixint nous documents a mesura que María Carmen anava escorcollant els racons per a buidar la casa.

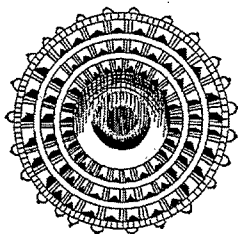

Dormitori de l'enginyer Mira a la casa d'El Fondó.
Actualment està a la casa museu de Guardamar.

4. CONTINGUT

En l'inventari fet *grosso modo*, perquè no es tenia temps per a fer un buidatge exhaustiu, es van anotar prop dels dos-cents exemplars i objectes, de distinta magnitud, contingut i tipologia. D'alguns d'ells, per exemple lligalls, es pogué escorcollar el contingut i anotar-lo, però d'altres, no en fou possible. Podem considerar tot el material comprés en els següents grups:

- Llibres d'estudi utilitzats per Francisco Mira.
- Manuscrits dels seus treballs de repoblació.
- Documents i manuscrits dels treballs que va fer com a responsable administratiu en diversos càrrecs.
- Correspondència particular i oficial.
- Diaris de treball.
- Llibres i fullets relatius a la professió.
- Revistes forestals.
- Documents familiars.
- Fotografies i plaques de vidre.

- Objectes relacionats amb la fotografia.
- Roba i objectes personals.
- Mobiliari: despatx i dormitori.

L'interés d'aquest material és gran i per motius diversos. N'hi ha que ens donen llum pel que fa als processos de repoblació en si mateixos, des del punt de vista tècnic. Dintre d'aquests, tenint en compte la meticulositat en les anotacions que va fer Francisco Mira, podem trobar informació sobre diferents aspectes de l'època: jornals, categoria de treballs, preus dels materials, relacions comercials, comunicacions... D'altres, òbviament, ens serveixen per a saber més sobre el mateix autor de les repoblacions, alhora que també ens donen informació sobre les relacions familiars i la història del poble d'El Fondó. El mobiliari té valor per la manera de treballar la fusta, amb decoracions personalitzades, com ara les seues inicials i les de la seua esposa i, així com la mateixa arquitectura de la casa on va viure a El Fondó, representa l'estil de l'època de començament del segle xx, juntament amb estils arquitectònics i artístics anteriors. Malauradament, no s'han pogut adquirir més exemplars del mobiliari representatius d'altres estils. Importància excepcional, tant per la qualitat tècnica com pel valor documental, té tot el seu llegat fotogràfic, material que, de ben segur, es farà mereixedor d'un estudi més detallat.

5. CASA MUSEU A GUARDAMAR

Després del trasllat del material, vingué una tasca d'ordenació i selecció d'aquell material que podria necessitar una cura especial, neteja dels documents, inventari i posterior catalogació, etc., treball que encara no està acabat del tot, però que ja permet l'accés als documents. La tasca de conservació de les plaques fotogràfiques i una ordenació provisional de la documentació a la Casa de la Cultura, l'han feta Antonio García Menárguez, arqueòleg, i Francisco Javier Parres Moreno, ambdós del museu arqueològic de Guardamar. La restauració del mobiliari ha estat a càrrec de Miguel García Jiménez.

L'Ajuntament de Guardamar va fer una remodelació de la casa museu per adaptar-la a la futura exposició permanent. Així, l'entrada principal és l'actual oficina de turisme; el vestíbul que ve després de l'entrada principal és la sala on dóna començament l'exposició, que ocupa el vestíbul, els corredors i l'escala que va al teulat. El material exposat consta de:

- Cartells explicatius del significat de la repoblació dins de la política forestal espanyola i la influència del moviment regeneracionista i de l'Escola d'Enginyers Forestals.
- Fotografies de Francisco Mira i del seu mestre, Ricardo Codorniu. Fotografies i documents relatius a la festa de l'arbre. D'altres que fan referència al servei de guarderia forestal.

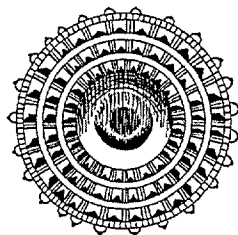
Recuperació del llegat documental i personal de l'enginyer Mira

- Documents i objectes fotogràfics i aparells utilitzats en la repoblació; fotografies de gent del poble i fotografies familiars.

S'hi van reservar dos espais per al dormitori i despatx de Francisco Mira; un altre despatx per al llegat de Luís Rivera, metge i fill del qui fou guàrdia forestal, Francisco Rivera. Finalment, s'hi condicionà una sala per a recursos didàctics i informatius sobre la repoblació.

El dia 21 de març de 2006 tingué lloc la inauguració, amb presència de l'alcaldesa Na Maryléne Albentosa, el regidor de cultura, Francesc Aracil, d'altres autoritats locals, de la Consellera de Turisme, Milagrosa Martínez. i, especialment, dels familiars de l'enginyer Mira: María Carmen Bonmatí, Enrique Bonmatí, María Dolores Mira i Lide Mira. No hi va poder assistir el nebot major de l'enginyer Mira, Casimiro Bonmatí, que es trobava malalt. També en Luís Rivera i la seua dona estigueren presents en l'acte.

Ara, per fi, ja està posada la base perquè puguem desenvolupar els estudis pertinents pel que fa a l'enginyer Mira i la seua obra. Aquesta casa museu, encara que modesta en dimensions però important en contingut, pot ser gran en un futur en projecció i interès social. A més de museu on aprenen coses els visitants, hauria de ser un lloc on es facen estudis, jornades d'experts sobre repoblacions, centre d'interpretació de repoblació forestal, de recopilació de material dispers... S'ha donat un pas i esperem que no s'ature el camí encetat.

Familiars de Francisco Mira, davant la casa museu, el dia de la inauguració. D'esquerra a dreta, Enrique Bonmatí, María Carmen Bonmatí, María Dolores Mira i Lide Mira.